

PS752

دادخواهی بدون پشتیبان

تحلیل و بررسی شواهد موجود در فاجعه‌ی
سرنگون کردن پرواز بین‌المللی اوکرایین

آذر ۱۴۰۰

انجمن خانواده‌های جانباختگان پرواز PS752

خلاصه‌ی اجرایی

سرنگون کردن پرواز شماره PS752 هواپیمایی بین‌المللی اوکراین به دست نیروهای نظامی جمهوری اسلامی ایران که تنها دقایقی پس از برخاستن این پرواز از فرودگاه بین‌المللی تهران به وقوع پیوست، رویدادی بی‌سابقه است. این هواپیما با شلیک موشک‌های زمین به هوای سامانه‌ی TOR-M1 به دست سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران سرنگون شد.

حمله‌ی موشکی به پرواز PS752، در خلال بالاگرفتن تنش‌های نظامی در منطقه و چهار ساعت پس از آن روی داد که ایران در پاسخ به کشته‌شدن قاسم سلیمانی، طی حملات موشکی تلافی‌جویانه، مواضع ایالات متحده آمریکا در عراق را هدف قرار داد.

دفتر بررسی سوانح و حوادث هوایی ایران، گزارش نهایی خود درباره این فاجعه را در ۲۷ اسفند ۱۳۹۹ (۱۷ مارس ۲۰۲۱) منتشر کرد، اما دیگر کشورهای متاثر از این حادثه (اوکراین، کانادا، بریتانیا، افغانستان و سوئد)، متخصصان هوانوردی و نظامی متعدد و خانواده‌های قربانیان، این گزارش را ناقص و گیج‌کننده قلمداد کردند. در این گزارش هیچ توضیحی درباره سرنگون کردن پرواز PS752 به دست سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ارائه نشده بود؛ در واقع جمهوری اسلامی ایران دقیقاً همان نیروی نظامی‌ای را که مسئول شلیک موشک به این هواپیما بود، از دامنه تحقیقات خود حذف کرده بود و همین مسئله، سوالات بیشتری را برانگیخت.

از زمان وقوع جنایت تا کنون، گزارش‌های مختلفی درباره این موضوع منتشر شده است، از جمله گزارش جناب آقای رالف گودال، مشاور ویژه نخست‌وزیر کانادا در پرونده پرواز PS752؛ گزارش تهیه‌شده توسط دکتر اگنس کالامار، گزارشگر ویژه سازمان ملل در فوریه ۲۰۲۱؛ و گزارش منتشر شده توسط تیم تحقیقات کانادا در ژوئن ۲۰۲۱. در این گزارش‌ها تلاش شده است بخشی از حقیقت پشت‌صحنه سرنگونی هواپیما آشکار و به سوالات بی‌جواب بسیاری که در مورد این پرونده وجود دارد پاسخ داده شود. اما به‌خاطر دروغ‌پردازی و دامن‌زدن به ابهامات پرونده از سوی جمهوری اسلامی ایران، بسیاری از پرسش‌ها کماکان بی‌پاسخ مانده‌اند.

انجمن خانواده‌های جانب‌خستگان پرواز PS752 که نماینده خانواده‌ی ۱۴۰ نفر از جانب‌خستگان است، این گزارش را تهیه کرده است تا گامی مهم به سوی کشف حقیقت در مورد سرنگون کردن پرواز PS752 و اجرای عدالت در قبال عاملین و آمرین این جنایت بردارد. در تهیه این گزارش، از منابع مختلفی استفاده شده از جمله اطلاعات در دسترس عموم، فایل‌های صوتی ضبط شده از مکالمات مقامات عالی‌رتبه جمهوری اسلامی، شهادت خانواده‌های جانب‌خستگان، و گزارش‌های متعدد دیگری که تاکنون درباره این پرونده منتشر شده‌اند. همچنین با کارشناسان متعددی در حوزه‌ی هوانوردی و سامانه‌های نظامی مربوطه، و حقوقدانانی که در زمینه‌ی قوانین قابل اعمال بر این پرونده متخصص هستند مشورت کرده‌ایم.

ما نمی‌توانیم اظهارات جمهوری اسلامی ایران را کورکورانه بپذیریم. باور انجمن این است که مقامات عالی‌رتبه جمهوری اسلامی، مسئول سرنگون کردن پرواز PS752 هستند و برخلاف ادعاهای جمهوری اسلامی، این مسئولیت محدود به چند عضو رده پایین سپاه پاسداران نیست.

بخشی از نتایج ارائه‌شده در این گزارش تحقیقی، در هیچ‌یک از گزارش‌هایی که پیش از این منتشر شده نیامده است و برخی از نتایج دیگر مبتنی بر اطلاعاتی است که تاکنون در دسترس عموم قرار گرفته است. تردیدی نیست که کماکان سوالات بسیاری وجود دارند که باید به دنبال پاسخ آنها گشت. برخی از نتایج کلیدی این گزارش در ادامه ذکر می‌شود:

۱- باز گذاشتن فضای هوایی کشور: در پی حمله موشکی سپاه پاسداران جمهوری اسلامی به پایگاه‌های آمریکا در عراق و تنها ساعاتی پیش از سرنگون کردن پرواز PS752، مقامات حکومت ایران فضای هوایی کشور را باز گذاشتند و از مسافران پروازهای غیرنظامی به عنوان سپر انسانی استفاده کردند.

این یافته مبتنی بر اظهارات سپاه پاسداران و مقامات جمهوری اسلامی است. فرمانده نیروی هوا و فضای سپاه پاسداران و فرمانده کل سپاه پاسداران جمهوری اسلامی، وضعیت ایران را پس از حمله به پایگاه‌های آمریکایی در عراق، وضعیت جنگی اعلام کردند. در پی کشتن فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران در عراق توسط آمریکا، دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور وقت آمریکا، صریحاً هشدار داد چنانچه ایران دست به اقدام تلافی‌جویانه بزند، ۵۲ نقطه مختلف در ایران مورد حمله قرار خواهد گرفت. به گفته امیرعلی حاجی‌زاده، فرمانده هوا و فضای سپاه پاسداران، یکی از این ۵۲ نقطه، محل سکونت رهبر جمهوری اسلامی ایران بوده است. به علاوه، حاجی‌زاده در کنفرانس خبری مورخ ۱۱ ژانویه ۲۰۲۰، صریحاً اشاره کرد که کشور در شرایط جنگی قرار داشته و اجازه‌ی بسته‌شدن فضای هوایی ایران از سوی «مقامات مربوطه» داده نشده است.

جزئیات مربوط به این تصمیم برای بازگذاشتن فضای هوایی ایران علیرغم خطرات واضح آن برای پروازهای غیرنظامی، در بخش ۱-۵ این گزارش آمده است.

۲- ادعای دروغین ایران در خصوص خالی کردن فضای هوایی در غرب کشور: در گزارش نهایی ایران ادعا شده که به‌عنوان اقدامی پیشگیرانه و با پیش‌بینی وقوع «مخاصمه»، آسمان غرب کشور به‌تدریج از پروازهای مسافری تخلیه شده است.

بررسی فضای هوایی غرب ایران در زمان‌های مختلف در بامداد ۸ ژانویه ۲۰۲۰، قبل و بعد از حملات ایران به پایگاه‌های آمریکایی در عراق، نشان می‌دهد که آسمان ایران، حتی در کریدورهای ادعا شده در غرب کشور، تخلیه نشده بوده است. کریدورهای غربی ایران تا ۲۰ دقیقه قبل از سرنگون کردن پرواز PS752 خالی نشدند. در واقع، تمامی پروازها در کریدورهای غربی کشور، از زمان وقوع حملات به پایگاه‌های آمریکا تا مدتی اندک قبل از شلیک به پرواز PS752، در معرض خطر بوده‌اند.

جزئیات مربوط به بازگذاشتن آسمان ایران در غرب کشور که از اطلاعات وبسایت FlightRadar24 به دست آمده، در بخش ۲-۱-۵ این گزارش قابل مشاهده است.

۳- تجربه بالای اپراتور سامانه TOR-M1: اپراتور سامانه TOR-M1 مسئول سرنگون کردن پرواز، تجربه و تخصص بالایی در زمینه سامانه‌های موشک کوتاه‌برد داشته است؛ از جمله سابقه خدمت در سوریه.

این یافته مبتنی بر مکالمات با مقامات دادگاه نظامی تهران است، از جمله اظهارات دادستان پرونده در جلسات با خانواده‌های جانباختگان. در واقع، اپراتور این سامانه تخصص قابل‌توجهی در سامانه‌های موشک کوتاه‌برد داشته است از جمله سابقه خدمتش در سوریه.

با توجه به تجربه اپراتور، تصور اینکه او نتواند بین یک موشک کروز ادعایی و پرواز PS752 تمایز قائل شود، دشوار است.

۴- فقدان شواهد اختلال در ارتباطات: حکومت ایران هیچ‌گونه شواهدی ارائه نکرده که ثابت کند سامانه موشکی TOR-M1، هنگام تصمیم‌گیری برای شلیک موشک به سوی پرواز PS752، قادر به برقراری ارتباط با سیستم دفاعی یکپارچه‌ی کشور نبوده است.

سوال اینجاست که چطور این سامانه، هنگام دریافت اخبار مربوط به حملات ادعایی موشک‌های کروز، به سیستم دفاعی یکپارچه‌ی کشور متصل بوده اما هنگام دریافت تاییدیه برای شلیک به سوی هواپیما قادر به دسترسی به شبکه نبوده است. جمهوری اسلامی تاکنون هیچگونه شواهدی ارائه نکرده که نشان بدهد ارتباط میان پرسنل واحد شلیک‌کننده‌ی موشک و فرماندهان آنها واقعاً مختل شده بوده است.

احتمال دارد که این سامانه توسط سپاه پاسداران و مستقل از شبکه دفاعی یکپارچه‌ی کشور به حلقه‌ی پدافندی تهران اضافه شده و تنها با فرماندهان ارشد سپاه پاسداران در تماس بوده باشد. این فرماندهان نیز با هشدار غلط مبنی بر ورود موشک‌های کروز، اجازه‌ی سرنگون کردن پرواز PS752 را داده باشند.

پاسخ این سوالات را باید در دل جعبه‌ی سیاه واحد پدافندی TOR-M1 جستجو کرد که تمامی داده‌ها را با درج زمان (time stamp) ثبت می‌کنند و به احتمال زیاد، مکالمات میان اپراتورهای این واحد و فرماندهان آنها را نیز ضبط کرده‌اند. جعبه‌ی سیاه سامانه TOR-M1 باید افشا شود و در یک تحقیق مستقل مورد تحلیل قرار بگیرد. در این تحقیق باید دسترسی به اپراتور، فرماندهان ارشد شبکه‌ی دفاعی کشور و سپاه پاسداران نیز ممکن شود تا روشن شود چه کسی دستور سرنگون کردن هواپیما را صادر کرده است.

جزئیات بیشتر در این خصوص در بخش ۵-۵ این گزارش ارائه شده است.

۵- غیر قابل باور بودن شناسایی اشتباه: بسیار بعید است که طبق ادعای جمهوری اسلامی، اپراتور سامانه‌ی موشکی TOR-M1 نتوانسته باشد یک هواپیما را از یک موشک کروز تشخیص بدهد.

این یافته مبتنی بر توانایی‌های فنی سامانه TOR-M1 و نزدیکی آن به دو فرودگاه بین‌المللی در تهران یعنی فرودگاه بین‌المللی تهران و فرودگاه مهرآباد است.

موشک‌های کروز و هواپیماهای سری ۷۳۷-۸۰۰ بوئینگ، در پارامترهای مختلفی مانند طول، سطح مقطع رادار (RCS)، سرعت، ارتفاع و پروفایل حرکت، تفاوت‌هایی اساسی با یکدیگر دارند که باعث می‌شود در نمایشگر سامانه‌ی TOR-M1 کاملاً متفاوت از یکدیگر ظاهر شوند. قابل باور نیست که اپراتور سامانه‌ی موشکی، به سادگی یک هواپیمای مسافری بسیار بزرگ‌تر را که در الگوهای تدریجی‌تر و با سرعت پایین‌تری حرکت می‌کند، با یک موشک کروز اشتباه بگیرد.

اطلاعات بیشتر در خصوص توانایی‌های سامانه‌ی TOR-M1 برای تشخیص هواپیمای مسافری PS752 و موشک کروز در بخش ۵-۲ این گزارش ذکر شده است.

۶- غیر قابل قبول بودن انحراف ۱۰۵ درجه‌ای: این ادعا که سامانه‌ی موشکی TOR-M1 در پیدا کردن جهت شمال دچار خطای کالیبراسیون ۱۰۵ درجه‌ای بوده بسیار نامحتمل است و ساختگی به نظر می‌رسد.

این یافته بر مشخصات فنی سامانه‌ی موشکی TOR-M1 و تناقضات موجود در گزارش نهایی ایران مبتنی است. جمهوری اسلامی ایران، هفت ماه پس از حادثه، شروع به مطرح کردن ادعای موسوم به انحراف ۱۰۵ درجه کرد تا نشان بدهد که در چشم اپراتور سامانه‌ی TOR-M1، هواپیما نه از سمت جنوب به شمال، بلکه از سمت غرب به شرق در حال حرکت بوده است. تحلیل دقیق ما حاکی از آن است که ادعای خطای ۱۰۵ درجه، تحریفی دروغین از سوی جمهوری اسلامی ایران بوده است تا جهان را متقاعد کند که «خطای انسانی» در تنظیم مجدد واحد TOR-M1، علت سرنگون کردن هواپیما بوده است.

۷- شناسایی شهروندان آمریکا: در گیت امنیتی این پرواز در فرودگاه بین‌المللی تهران که توسط سپاه پاسداران کنترل می‌شود، از برخی مسافران پرسیده شده است که آیا پاسپورت آمریکایی دارند یا خیر.

طبق شهادت تعدادی از خانواده‌ها، در گیت امنیتی این پرواز در فرودگاه بین‌المللی تهران، از برخی مسافران پرسیده شده که پاسپورت آمریکایی دارند یا خیر و آیا مقصد آنها آمریکا است یا خیر. این امر می‌تواند حاکی از آن باشد که سپاه پاسداران می‌خواسته اطمینان حاصل کند که هیچ‌یک از مسافران پرواز PS752 هواپیمایی اوکراین، شهروند آمریکا نیستند.

۸- تاخیر مشکوک ۵۷ دقیقه‌ای: ممکن است یک یا چند نفر از مسافران طی این تاخیر ۵۷ دقیقه‌ای از هواپیما پیاده شده باشند.

در گزارش نهایی ایران آمده است که دلیل تاخیر ۵۷ دقیقه‌ای این پرواز، خارج کردن چهار چمدان از قسمت بار و جایگزین کردن آنها با بار همراه (carry-on) برخی مسافران برای حل مشکل اضافه‌بار بوده است. به گفته کارشناسان آشنا با سیستم تحویل و حمل بار در فرودگاه بین‌المللی تهران (BHS)، این توضیح نمی‌تواند دلیل موجهی برای تاخیر طولانی ۵۷ دقیقه‌ای باشد.

برخی از مسافران پرواز در آخرین تماس‌های خود با خانواده‌هایشان اشاره کردند که دیده‌اند برخی مسافران در حال پیاده‌شدن از هواپیما هستند.

برای روشن‌شدن اطلاعات مربوط به این سوال و یافتن اطمینان، لازم است دوربین‌های مداربسته (CCTV) فرودگاه امام‌خمینی که مشرف به هواپیما بوده‌اند در یک تحقیق مستقل مورد بررسی قرار بگیرند.

۹- تغییر مسیر پرواز اطلس گلوبال: مسیر خروجی متفاوتی به پرواز KK1185 هواپیمایی اطلس گلوبال داده شد تا پایگاه‌های نظامی‌ای را که موشک‌های سرنگون‌کننده‌ی پرواز PS752 از آنجا شلیک شدند، دور بزند.

زمان برنامه‌ریزی شده برای خروج پرواز KK1185 هواپیمایی اطلس گلوبال و پرواز PS752 یکسان بود (۵:۱۵ بامداد) اما برخلاف پرواز PS752، پرواز اطلس گلوبال بدون تاخیر از فرودگاه بین‌المللی تهران خارج شد. با تحلیل مسیرهای سفر قبلی این پرواز، روشن می‌شود که در شب حادثه، به پرواز KK1185 دستور داده شده که به جای چک‌پوینتی که طی دو ماه گذشته به طور معمول از آن استفاده می‌کرده، از چک‌پوینت دیگری خارج شود.

با نگاه دقیق‌تری می‌توان مشاهده کرد که در ۸ ژانویه ۲۰۲۰، خروج پرواز KK1185 به چک‌پوینت متفاوتی هدایت شده تا پایگاه‌های نظامی‌ای را که موشک‌های سرنگون‌کننده‌ی پرواز PS752 از آنجا شلیک شدند، دور بزند. انتشار مکالمات پرواز خروج پرواز KK1185 با برج‌های کنترل ترافیک فرودگاه و «مرکز هماهنگی عملیاتی نظامی-غیرنظامی ایران» می‌تواند به یافتن دلایل حقیقی این تغییر مشکوک کمک کند.

اطلاعات بیشتر درخصوص خروج پرواز KK1185 اطلس گلوبال در بخش ۴-۱۰-۵ این گزارش ارائه شده است.

۱۰- جایجایی تاکتیکی واحد یدافندی و شناسایی غلط: با توجه به اینکه قبل از پرواز PS752، پروازهای دیگری با سرعت، ارتفاع، مسیر و مشخصات مشابه با PS752 از منطقه عبور کرده‌اند، معقول به نظر نمی‌رسد که فقط پرواز PS752 با «هدف متخاصم» اشتباه گرفته شده باشد.

جمهوری اسلامی ادعا کرده است در ساعت ۴:۵۴ بامداد، واحد پدافندی به دلایل تاکتیکی ۱۰۰ متر جابجا شده و این جابجایی باعث بروز خطا در تنظیم مجدد سامانه شده است. جمهوری اسلامی همچنین ادعا می‌کند که این سامانه‌ی سیار، پس از جابجایی، تا ساعت ۶:۰۷ بامداد در حالت «استندبای» بوده و سپس به حالت عملیاتی درآمده است.

تیم تحقیقات کانادا، ادعای جمهوری اسلامی ایران را مبنی بر اینکه واحد پدافندی در «وضعیت جنگی» کشور به مدت بیش از یک ساعت در حالت «استندبای» بوده رد می‌کند و نتیجه می‌گیرد که پس از جابجایی ادعایی این واحد در ساعت ۴:۵۴ بامداد، چهار پرواز دیگر هم توسط این واحد پدافندی رهگیری شدند و ممکن بود سرنوشتی مشابه PS752 داشته باشند.

تحلیل چهار پرواز آخری که قبل از PS752 از فرودگاه بین‌المللی تهران خارج شدند نشان می‌دهد که اپراتور یا اپراتورهای واحد پدافندی، چندین بار فرصت داشتند تا متوجه شوند که خطایی در سامانه وجود دارد و به فرض وجود چنین خطایی، می‌توانستند آن را برطرف کنند اما به‌جای این کار، تصمیم گرفتند که فقط پرواز PS752 را هدف بگیرند. این مساله هنوز از سوی تیم تحقیقات کانادا توضیح داده نشده است و بنابراین این سناریو کماکان به عنوان یک تئوری ثابت‌نشده باقی می‌ماند مگر اینکه با یافتن وقایع بیشتر به اثبات برسد.

در بخش ۱-۱-۵ این گزارش توضیح داده شده است که چرا این تئوری غیر قابل قبول است.

۱۱- لایوشانی سیستماتیک: به مدت سه روز و با همکاری مقامات ارشد جمهوری اسلامی، حکومت ایران به‌طور سیستماتیک و به دروغ اعلام می‌کرد که پرواز PS752 به دلیل نقص فنی سقوط کرده است.

این یافته مبتنی بر فایل‌های صوتی و گزارش جلسات وزیر خارجه‌ی سابق ایران و همچنین جلسات برگزار شده در شورای عالی امنیت ملی ایران است.

انجمن به فایل صوتی ضبط شده‌ای از جلسه‌ی وزیر خارجه‌ی سابق ایران، محمدجواد ظریف، دست یافته است که در بخشی از آن، ظریف تأکید می‌کند که از سوی علی شمخانی، دبیر شورای عالی امنیت ملی ایران، و محمدحسین باقری، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح ایران، تحت فشار بوده تا علناً روایت سقوط هواپیما به دلیل نقص فنی را منتشر کند.

علاوه بر این، بولدوزر انداختن محل سقوط هواپیما و خودداری از تحویل بسیاری از وسایل الکترونیک مسافران و خدمه‌ی پرواز به وضوح نشان‌دهنده‌ی تلاش‌های جمهوری اسلامی برای سرپوش گذاشتن و لایوشانی سیستماتیک سرنگون کردن پرواز PS752 است.

جزئیات بیشتر درباره‌ی لایوشانی سیستماتیک علت سرنگون کردن هواپیما و رفتار نیرنگ‌آمیز جمهوری اسلامی ایران، در بخش ۱-۳، ۱-۴، و ۱-۱-۶ این گزارش در دسترس است.

۱۲- دستکاری در شواهد فیزیکی: بررسی لوازم الکترونیک برخی از مسافران توسط کارشناسان نشان می‌دهد که به‌جز آسیب‌های فیزیکی وارده بر اثر سقوط هواپیما، دستگاه‌ها مورد تخریب سیستماتیک نیز قرار گرفته‌اند.

در محل سقوط هواپیما، اجازه‌ی دستبرد به وسایل قربانیان داده شد و وسایلی که نهایتاً بازیابی شدند هم مورد دستکاری قرار گرفته‌اند از جمله ورود آسیب‌هایی که با سقوطی از این نوع مطابقت ندارند.

دستگاه‌های شخصی بسیاری از مسافران هرگز بازگردانده نشده است. بررسی دستگاه‌های بازگردانده شده به خانواده‌ها، کارشناسان خبره این کار را به این نتیجه رسانده است که به جز آسیب فیزیکی ناشی از سقوط هواپیما، دستگاه‌ها مورد تخریب سیستماتیک نیز قرار گرفته‌اند و یا حافظه و محتوای ارتباطی آنها به کلی پاک شده است. جزئیات بیشتر در مورد این یافته انحصاری در بخش ۱۳-۵ این گزارش ارائه شده است.

۱۳- اجرای بد و غلط روبه‌های پزشکی قانونی: پیکر برخی از جانب‌اختگان به طور صحیح شناسایی نشده است.

انجمن به شواهدی دست یافته که نشان می‌دهد آزمایش DNA از پیکر برخی جانب‌اختگان هواپیما با تشخیص هویت انجام شده توسط مقامات ایران مطابقت ندارد. این اهمال از سوی حکومت ایران، پیامدهای روانی جدی برای خانواده‌ها به دنبال داشته است زیرا برخی از آنها به جای پیکر عزیزانشان، بقایای پیکر قربانیان دیگر را تحویل گرفته‌اند. جزئیات بیشتر در این خصوص، در بخش ۱-۲-۱ این گزارش آمده است.

۱۴- آزار و اذیت خانواده‌های جانب‌اختگان: پس از سرنگون کردن پرواز PS752، جمهوری اسلامی ایران خانواده‌ی بسیاری از جانب‌اختگان را به شکل‌های مختلف مورد آزار و اذیت و تهدید قرار داد. دست‌کم در یک مورد، شکنجه‌ی جسمی اعضای خانواده، و موارد متعدد دیگری از احضار و بازداشت به تایید رسیده است.

شهید نامیدن جانب‌اختگان این پرواز، تبریک به خانواده‌های داغدار بابت شهادت عزیزانشان، تحت فشار گذاشتن خانواده‌ها برای دفن عزیزانشان در قطعه‌ی شهدا، به‌دست‌گرفتن کنترل مراسم خاکسپاری و یادبود قربانیان، فشار آوردن به خانواده‌ها برای ساکت ماندن و کارشکنی در تلاش خانواده‌ها برای طرح شکایت قانونی، جزو مصادیق آزار و اذیت خانواده‌های جانب‌اختگان پرواز بوده است.

توضیحات تفصیلی درباره‌ی موارد نقض حقوق اولیه‌ی خانواده‌های جانب‌اختگان در بخش ۶ این گزارش آمده است.

۱۵- آزار، اذیت و بیگرد عزاداران و شرکت‌کنندگان در تظاهرات مسالمت‌آمیز: علاوه بر سرکوب معترضان و عزاداران این واقعه‌ی تلخ، جمهوری اسلامی ایران بسیاری از آنها را دستگیر و احکام شدیدی از جمله محکومیت به حبس علیه آنها صادر کرده است.

پس از اعتراف جمهوری اسلامی ایران به سرنگون کردن هواپیما توسط سپاه پاسداران، افراد بسیاری در نقاط مختلف ایران دست به اعتراض و روشن کردن شمع برای یادبود قربانیان زدند. جمهوری اسلامی ایران پاسخ این معترضان و عزاداران را با سرکوب داد.

جزئیات بیشتر درباره مجازات‌ها و محکومیت‌های شدید علیه برخی از این معترضان و عزاداران در بخش ۳-۱ این گزارش ذکر شده است.

۱۶- عدم مشروعیت دفتر بررسی سوانح هوایی ایران برای انجام تحقیقات: دفتر تحقیقات سوانح هوایی ایران فاقد مشروعیت لازم برای انجام تحقیقات در مورد سرنگون کردن پرواز PS752 بود. علیرغم این واقعیت، بسیاری از کشورهای دخیل در ماجرا از جمله کانادا، با انفعال در شورای سازمان بین‌المللی هوانوردی کشوری (ایکائو)، به دفتر تحقیقات سوانح هوایی جمهوری اسلامی ایران اجازه دادند که این تحقیقات را انجام دهد.

این یافته مبتنی بر فقدان استقلال دفتر بررسی سوانح هوایی ایران از حکومت ایران، عدم کفایت فنی این سازمان، تبانی مقامات ارشد سازمان هواپیمایی کشوری ایران و دفتر تحقیقات سوانح هوایی ایران در تلاش‌های ابتدایی حکومت برای انکار موضوع و همدستی برخی مقامات این سازمان در فعالیت‌های تروریستی در گذشته است.

جزئیات بیشتر در این خصوص در بخش ۳ گزارش فراهم شده است.

نتیجه‌گیری

انجمن خانواده‌های جانباختگان پرواز PS752 بر اساس یافته‌های این گزارش، به این باور رسیده است که سرنگون کردن این پرواز، برخلاف ادعای جمهوری اسلامی ایران، نه نتیجه‌ی خطای انسانی از سوی یک اپراتور بوده و نه پیامد چندین خطا در سامانه‌ی دفاعی کشور. جمهوری اسلامی ایران، در بالاترین سطح هوشیاری نظامی، با باز گذاشتن عمدی فضای هوایی ایران برای پروازهای غیرنظامی، از هواپیماهای مسافری به‌عنوان سپر انسانی در مقابل حملات احتمالی آمریکا استفاده کرده است.

ساقط کردن پرواز PS752 نمی‌تواند ترکیبی هولناک از چندین تصادف جدا و بی‌ارتباط به همدیگر باشد. اقدام عمدی باز گذاشتن فضای هوایی کشور، توانایی‌های فنی سامانه‌ی TOR-M1 و شبکه‌ی دفاعی یکپارچه‌ی ایران در تشخیص اهداف متخاصم، استقرار سامانه‌ی TOR-M1 در جوار فرودگاه بین‌المللی تهران، لاپوشانی سیستماتیک علت اصلی سقوط هواپیما، نابود کردن شواهد موجود، و گزارش‌های گمراه‌کننده‌ی حکومت ایران، همگی حاکی از آنند که سرنگونی پرواز PS752 هواپیمایی اوکراین، عمداً انجام شده است. مسئولیت شفاف‌سازی و انجام تحقیقاتی کامل، دقیق و مبتنی بر واقعیات و آشکار ساختن وقایع مرتبط با این جنایت برعهده‌ی حکومت ایران بود - اما حاضر به چنین کاری نشد. اکنون جمهوری اسلامی ایران مسئول است شواهدی ارائه بدهد تا اثبات کند که عمداً این هواپیما را هدف نگرفته است.

نمی‌توان از خانواده‌های جانباختگان انتظار داشت که دلایل و انگیزه‌های سرنگون کردن عمدی این هواپیما را بدانند. خواندن ذهن تبهکاران، پیچیده است و گاه ناممکن. با این وجود، در بخش‌های ۳-۷ و ۴-۷ این گزارش، برخی سناریوها و انگیزه‌های احتمالی حکومت ایران برای سرنگون کردن هواپیما مطرح شده‌اند. پیشگیری از جنگ میان جمهوری اسلامی ایران و آمریکا بر اساس استراتژی جنگ نامتقارن می‌تواند یکی از دلایل اصلی سرنگون کردن هواپیما باشد. صحبت‌های حسین سلامی، فرمانده کل سپاه پاسداران، در سخنرانی مورخ ۱۲ ژانویه ۲۰۲۰ می‌تواند بیانگر آن باشد که تصمیمات جمهوری اسلامی ایران برای کاهش دامنه تنش‌ها با آمریکا مبتنی بر استراتژی جنگ نامتقارن با سرنگونی پرواز PS752 بوده است.

تاریخ ۴۳ ساله‌ی جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که سرنگون کردن عمدی یک هواپیمای مسافربری به دست این حکومت، عملی دور از ذهن و ماهیتاً متفاوت با دیگر نمونه‌های نادیده‌گرفتن بی‌شرمانه‌ی جان انسان‌ها نیست. لازم است اشاره شود که کشتن غیرنظامیان می‌تواند ریشه در باورهای ایدئولوژیک رهبران جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. برای مثال، روح‌الله خمینی، بنیانگذار انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، در سخنرانی خود در حضور نیروهای نظامی کشور گفت: «اگر یک دسته‌ای از مسلمین را کفار سپر قرار دادند؛ فرض کنید که عراق فاسد، یک دسته‌ای از مسلمین بی‌گناه را سپر قرار داد و پشت آنها ایستاده که بریزد ایران را بگیرد، بر ما واجب است که مسلمان و غیرمسلمان را بکشیم. مسلمان‌ها شهید هستند و به بهشت می‌روند و کافر‌ها کافرند و به جهنم.» (روح‌الله خمینی، ۲۷ مرداد ۱۳۶۰، تهران).

در فوریه ۲۰۲۰، دکتر اگنس کالامار، گزارشگر ویژه سازمان ملل، در گزارش خود با طرح چندین پرسش بی‌پاسخ و تأکید بر تناقض‌های موجود در گزارش نهایی ایران، به‌درستی نشان داد که حکومت ایران به شیوه‌ای نیرنگ‌آمیز عمل کرده است و احتمال سرنگون کردن عمدی پرواز PS752 باید مورد تحقیق و بررسی جدی قرار بگیرد.

گزارش تیم تحقیقات کانادا، علیرغم به رسمیت شناختن نقش مقامات ارشد حکومت ایران در ساقط کردن این هواپیما، نتوانست در کشف حقیقت کمی به خانواده‌های قربانیان بکند. نتیجه‌گیری گزارش آنها این بود هیچ شواهدی مبنی بر حمله با قصد قبلی پیدا نشده است. ما اذعان می‌کنیم که یافتن شواهد حمله با قصد قبلی دشوار است اما لازم می‌دانیم بگوییم که تحقیقات تیم کانادایی ناقص است. تاکنون بارها دیده شده است که حکومت‌هایی مانند حکومت ایران می‌توانند از تاکتیک‌های مختلفی برای به انحراف کشاندن یا انکار و تکذیب تحقیقات در دسرساز خارجی استفاده کنند.

دولت کانادا و دیگر کشورهای متاثر از این حادثه - اوکراین، بریتانیا، سوئد و افغانستان - باید از حقوق شهروندان، مقیمان و مسافرانی که پیوندهای عمیقی با این کشورها دارند دفاع کنند و در دنبال کردن نیازهای خانواده‌های جانباختگان و اعتراض به کارشکنی‌های ایران در هر مجمعی که در دسترس آنهاست، و دنبال کردن حقیقت و عدالت، جدیت به خرج دهند.

برای رسیدن به حقیقت و عدالت در مورد فاجعه سرنگون کردن پرواز PS752، لازم است تحقیقی شایسته و شفاف انجام شود.

خواسته‌های انجمن خانواده‌های جانباختگان پرواز PS752

علیرغم شدت جنایات انجام شده توسط جمهوری اسلامی ایران، کشورهای متاثر هنوز نتوانسته‌اند حکومت ایران را به قدر کافی وادار به پاسخگویی کنند. این به خاطر تحریف حقیقت در مورد سرنگون کردن پرواز PS752، کارشکنی در مسیر عدالت، و شکاف‌های موجود در قواعد و مقررات بین‌المللی است. انجمن پیشنهاد می‌کند برای پرداختن به این نقائص، اقدامات زیر از سوی مقامات مربوطه انجام شود.

کشورهای متاثر از این جنایت و ایکنو بارها انجام یک تحقیق بین‌المللی مستقل و بی‌طرف در رابطه با این جنایت را لازم دانسته‌اند. بعلاوه، خانواده‌های جانباختگان نیز همواره خواستار کسب اطلاعات بیشتر و شرکت داده شدن در این تحقیقات بوده‌اند.

متأسفانه در حقوق بین‌الملل هیچ مکانیسمی وجود ندارد که به خانواده‌های متاثر از این جنایات امکان بدهد فعالانه در جستجوی حقیقت و عدالت شرکت کنند. قواعد ایکنو متعلق به بیش از هفتاد سال پیش هستند. کشوری که این جنایت در آن رخ داده، مسئول انجام تحقیقات فنی است، و خانواده‌ها نمی‌توانند شکایات خود را مستقلاً نزد جامعه‌ی بین‌المللی مطرح کنند. حقوق بین‌الملل در این زمینه ناکارآمد و دست و پاگیر، و بیشتر همسو با نیازهای حکومت‌هاست تا نیازهای قربانیان جنایت و تروریسم.

پیوست ۱۳ قواعد ایکنو باید به نحوی تغییر کند که به دولت‌های جنایتکار و تمامیت‌خواه اجازه ندهد با بی‌رحمی جان مسافران بیگناه را بگیرند. هم تحقیقات فنی و هم تحقیقات جنایی باید از دست حکومتی که مسئول ساقط کردن یک هواپیماست خارج شود. در این خصوص، ما خواستار اصلاحات زیر بر حقوق بین‌الملل حاکم بر این شرایط و شرایط مشابه دیگر هستیم:

۱- هنگامی که کشوری یک هواپیما را در حریم هوایی خود سرنگون می‌کند، نباید مسئولیت تحقیق درباره‌ی شرایط و علل حادثه برعهده‌ی همان کشور گذاشته شود.

۲- خانواده‌های جانباختگان باید به عنوان ناظر در تحقیقات حضور داشته باشند و جامعه‌ی بین‌المللی نیز باید در نظارت بر تحویل پیکر و اموال جانباختگان نقشی رسمی داشته باشد.

۳- در روند تحقیقات، حقوق تمامی کشورهای که جانباختگان شهروندان آنها بوده‌اند باید با حقوق کشوری که هواپیما در آنجا به ثبت رسیده است و حقوق کشور محل جنایت، برابر باشد.

اصلاحات مذکور برای به حداقل رساندن احتمال وقوع رخداد‌های مشابه در آینده لازم هستند، اما کمکان بسیار مهم است که حقیقت و شرایط پیرامون سرنگون کردن پرواز PS752 روشن شود. در این راستا، اقدامات زیر برای روشن شدن حقیقت ماجرا ضروری هستند:

۱- برطرف کردن نقص‌های اساسی موجود در گزارش نهایی جمهوری اسلامی ایران، با انجام یک تحقیق دقیق و شفاف درباره‌ی ابعاد نظامی این جنایت، از جمله تحقیق درباره‌ی سامانه‌ی TOR-M1، اپراتور این سیستم، فرماندهان ارشد سپاه پاسداران، و شبکه‌ی دفاعی ایران.

۲- پرده برداشتن از وقایع و شواهد نهفته در محاکمه‌های نظامی غیرعلنی مقامات دون پایه در ایران.

۳- انتشار کامل محتوای جعبه‌های سیاه پرواز PS752 بدون حذف هیچ‌یک از بخش‌های آن.

۴- افشای محتوای جعبه‌ی سیاه واحد پدافندی TOR-M1.

۵- انتشار مکالمات میان برج‌های کنترل ترافیک فرودگاه با دیگر پروازهای مرتبط (پرواز KK1185 اطلس گلوبال و پرواز IRC3768 هواپیمای آسمان) و با «مرکز هماهنگی عملیاتی نظامی-غیرنظامی ایران».

۶- تحلیل فیلم‌های دوربین‌های مداربسته‌ی فرودگاه بین‌المللی تهران برای شناسایی دلیل واقعی تاخیر پرواز.

۷- مصاحبه با شهود در دسترس و بازیابی کلیه‌ی شواهد موجود درباره‌ی محل سقوط هواپیما.

در نهایت، لازم است تمامی مسیرهای حقوقی در دسترس برای پیگیری عدالت برای جانباختگان بی‌گناه این پرواز، مورد بررسی و مذاقه قرار بگیرد. جستجوی عدالت نه تنها برای خانواده‌هایی که عزیزانشان را در این جنایت از دست داده‌اند حیاتی است، بلکه برای ایجادکردن سابقه‌ای شایسته برای ایمنی هرچه بیشتر مسافران هوایی در آینده ضرورت دارد. نباید به جمهوری اسلامی اجازه داد که پرونده PS752 را با صرف پرداخت غرامت به کشورهای متأثر از جنایت مختومه کند. به جای آن، باید مسیرهای زیر را برای پاسخگو کردن و مسئول شناختن مرتکبان جنایت سرنگون کردن پرواز PS752 دنبال کرد:

۱- کانادا و کشورهای متأثر باید بدون تاخیر بیشتر، از طریق ایکائو و در نهایت دیوان دادگستری بین‌المللی (ICJ)، روند حل اختلاف را آغاز کرده و خواستار پاسخگویی جمهوری اسلامی ایران بشوند.

۲- پلیس فدرال کانادا باید تحقیق جنایی داخلی را درخصوص پرونده PS752 آغاز و تحت عنوان اقدامات تروریستی، جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت این پرونده را بررسی کند.

۳- دولت اوکراین باید تحقیقات جنایی خود را با قدرت تمام ادامه بدهد و مرتکبان این جنایت را با حمایت سایر کشورهای متأثر، در اوکراین مورد پیگرد قرار بدهد.

۴- دادستان دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC) باید تحقیقات اولیه درباره‌ی پرونده PS752 را آغاز کند و دولت اوکراین باید تعهدنامه‌های لازم برای پیگیری پرونده در ICC را تسلیم این دادگاه کند.

۵- شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد باید برای ارتقای پاسخگویی بابت نقض جدی حقوق بین‌الملل بشردوستانه، دستور یک تحقیق بین‌المللی و بی‌طرف را در خصوص سرنگون کردن پرواز PS752 صادر کند.

۶- با توجه به جنایات بی‌شمارانه‌ی سپاه پاسداران جمهوری اسلامی، کانادا و جامعه‌ی بین‌المللی باید کل این نهاد را به عنوان یک سازمان تروریستی شناسایی کنند.

۷- کانادا و متحدانش باید تحریم‌های هدفمند ماگنیتسکی (Magnitsky) را علیه مقامات عالی‌رتبه‌ی جمهوری اسلامی ایران که در سرنگون کردن پرواز PS752 و تحریف وقایع پس از آن دست داشته‌اند وضع نمایند.

اگر اراده‌ی سیاسی کافی برای پیگیری عدالت وجود داشته باشد، می‌توان از تمامی ابزارهای سیاسی و حقوقی برای افشای حقیقت و دلایل سرنگون کردن پرواز PS752 بهره جست. انجمن خانواده‌های جانب‌باختگان این پرواز می‌کوشد تا از این گزارش برای طرح شکایتی مستقل نزد دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC) استفاده کند، و در عین حال حامی طرح دعوا از جانب کشورهای متأثر از جنایت در ایکائو و نهایتاً دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) هستند. در پایان، لازم است یک بار دیگر تکرار کنیم که این انجمن، خواهان آزادی فوری معترضان بی‌گناهی است که در ایران، برخلاف حقوق اساسی بشر، در بازداشت به سر می‌برند.